

Handleiding

Actief leren lezen

Inhoud

- Voorwoord
- Inleiding
- Vooraf
- Werkwijze bij het lesboek en het leesboek *pip en raf*
- Analyse van het lesboek
- Bijlage *het*-woorden van lesboek
- Analyse van het leesboek *pip en raf*

Voorwoord

Nieuwkomers die in groep drie komen en moeten leren lezen in het Nederlands of oudere nieuwkomers die nog niet kunnen lezen in het Nederlands, stellen de leerkrachten voor vragen.

Vele mails stroomden dan ook bij ons binnen met de vraag '*wat is de juiste methode voor de nieuwkomers?*'. Het liefste zouden we natuurlijk een specifieke methode willen voor deze doelgroep. Deze is er niet, dus dan is de vraag welke huidige methoden voor aanvankelijk lezen zijn er, en hoe passen we die aan voor deze doelgroep?

Als LOWAN-PO hebben we Josée Coenen en Marloes Alblas gevraagd om een drietal thema's (kernen) uit drie aanvankelijk leesmethodes te analyseren op moeilijkheden voor anderstalige leerlingen¹. De drie leesmethodes zijn *Veilig leren lezen* van Zwijsen, *Lijn 3* van Malmberg en *Actief leren lezen* van KluitmanEducatief. Zij hebben dit deskundig en snel opgepakt. Ook bedanken we de uitgevers van de drie methodes voor het beschikbaar stellen van het beeldmateriaal voor deze analyses.

We hopen dat dit jullie ondersteunt bij het gebruik van de methoden, en natuurlijk dat de leerlingen straks goed en vlot kunnen lezen in de Nederlandse taal.

Lowan-PO,
Marieke Postma en Boudien Bakker,
28 maart 2022

¹. Voorafgaand aan het leren lezen dienen kinderen de Nederlandse klanken te verstaan en te zeggen. Op de inrichten van dit klankonderwijs gaan we in dit kader niet in. Zie hiervoor bijvoorbeeld www.watenhoe-nt2.nl/nt2-lessen/jaarprogramma of *Zien is snappen*, blz. 144 en verder.

Inleiding

Nieuwkomers die in groep drie komen en moeten leren lezen in het Nederlands of oudere nieuwkomers die nog niet kunnen lezen in het Nederlands, stellen de leerkrachten voor vragen als 'Help, wat moet ik doen? Kan ik werken met de leesmethode op dezelfde manier als voor Nederlandstalige leerlingen?'

In opdracht van Lowan-PO hebben wij, Marloes Alblas en Josée Coenen, een drietal thema's (kernen) uit drie aanvankelijk leesmethodes geanalyseerd op moeilijkheden voor anderstalige leerlingen. De drie leesmethodes zijn *Veilig leren lezen* van Zwijsen, *Lijn 3* van Malmberg en *Actief leren lezen* van KluitmanEducatief.

Bij de **werkboeken**² hebben we gekeken naar de didactische aanpak: Wat moet een leerling doen om het lezen te oefenen? Met de achterliggende vraag: werkt dit voor een anderstalige leerling? Zo nee, **wat** kun je als leerkracht dan wel doen en **hoe** je dat? Dat doen we op de volgende manier:

- we beschrijven de didactiek van de oefeningen in de werkboekjes;
- we vergelijken die met de Nt2-didactiek;
- en we geven aan hoe de leerkracht deze oefeningen kan aanpassen.

Op deze wijze kan de leerkracht meer inspelen op wat een anderstalige leerling nodig heeft bij het leren lezen in het Nederlands.

Bij de **leesboeken** hebben we naar de moeilijkheden gekeken die het begrijpen van de tekst door anderstalige leerling in de weg staan (**wat?**) en verwijzen we naar onder meer *Zien is snappen* voor een werkwijze (**hoe?**) om tot dit begrip te komen.

Dat doen we op de volgende manier:

- we geven aan welke woorden afgebeeld zijn;
- we geven aan welke zelfstandige naamwoorden het lidwoord *het* krijgen (*het huis*);
- we geven aan welke eigennamen van mensen en eigennamen en soortnamen van dieren er in de tekst staan;
- verder noemen we geluidswoorden (*boem*), diergeluiden (*woef*), uitroepen (*au*) en uitdrukkingen als *Zeg het maar*;
- we beschrijven de zogenoemde 'jokerwoorden' en hun antecedenten. Jokerwoorden zijn verwijzende functiewoorden zoals bijvoorbeeld *hij*, *zij*, *je*, *zijn* of *haar* en *er*. We geven aan waar de jokerwoorden in de tekst naar verwijzen, de antecedenten. Zo verwijst *hij* in *Veilig leren lezen* bijvoorbeeld naar *sim*; in *Lijn 3* naar *dik* en in *Actief leren lezen* naar *raf*.

² *Actief leren lezen* kent geen werkboek voor het technisch lezen. Deze methode beschrijven we op een andere manier.

Inleiding

Hierna beschrijven we de drie leesmethodes als volgt:

- **vooraf** is een algemene inleiding per methode;
- de **werkwijze** bij de **werkboekjes** met daarin de toepassing van de **Nt2-didactiek** (behalve voor *Actief leren lezen*);
- de **analyse** van drie (soms vier) werkboekjes;
- de **werkwijze** bij de leesboekjes met daarin een beschrijving van de **leesmoeilijkheden**³;
- de **analyse** van de leesboekjes.

We hopen dat we u hiermee een handreiking hebben gegeven om het leesonderwijs aan anderstaligen te vergemakkelijken.

Tevens hopen we dat de anderstalige leerling meer profiteert van de aangeboden leerstof dan zonder deze handreiking het geval zou zijn.

De overige werkboekjes en leesboekjes kunnen op eenzelfde manier aangepast worden.

Utrecht, Amsterdam, voorjaar 2022

Marloes Alblas en Josée Coenen

³ Voor veel aanwijzingen verwijzen we naar *Zien is snappen* (Coenen en Heijdenrijk, 2022, zevende druk)

Vooraf

Actief leren lezen is een leesmethode met aparte lesmaterialen voor vier aparte onderdelen: technisch lezen, spelling, woordenschat en begrijpend lezen.

Het technisch lezen wordt aangeboden en geoefend in drie lesboeken en diverse leesboekjes. We beperken ons nu tot het eerste lesboek (les 1 t/m 60) en het eerste leesboekje *Pip en Raf*.

Bij *Actief leren lezen* wordt het lezen zoveel mogelijk als hele vaardigheid geoefend, waarbij *leestehniek*, *leesbegrip*, *woordenschat* en *motivatie* in samenhang aan bod komen. Dat gebeurt door gericht nieuwe letters te oefenen in woorden, zinnen en korte teksten in het lesboek. In de leesboekjes komt alles samen en gaat het om het lezen en begrijpen van een tekst. Daarbij wordt op twee belangrijke punten voorkennis van de leerlingen verondersteld:

- **woordenschat**

Hoe meer woorden je kent, hoe makkelijker je een tekst kunt decoderen en begrijpen¹. Anderstaligen hebben meestal een lagere woordenschat in het Nederlands en daar heeft niet alleen het leesbegrip maar ook de leestehniek onder te lijden. De aanwijzingen die we bij het lesboek en het leesboekje geven, richten zich daarom vooral op de betekenis van inhoudswoorden en 'jokerwoorden', dat zijn verwijzende functiewoorden zoals *hij*, *zij*, enzovoort.

- **klanken**

Voor het leren lezen in het Nederlands is het nodig dat leerlingen de Nederlandse klanken kunnen verstaan en/of uitspreken. Voor anderstaligen is dat meestal niet het geval. Voordat zij een letter leren lezen, moeten ze de bijbehorende klank dus beheersen, dat wil zeggen: kunnen verstaan en kunnen uitspreken. Voor de aanpak van dit klankonderwijs verwijzen we onder meer naar de website www.watenhoe-nt2.nl/nt2-lessen/jaarprogramma of *Zien is snappen*, blz. 144 en verder.

Voor anderstalige leerlingen is verder het onderscheid tussen klank en letter belangrijk. Vandaar onze aanwijzingen:

- Maak onderscheid tussen klank (**roze**) en letter (**zwart**)⁴.
- Maak een klankhoek voor het aanleren van de klanken.

Bij het **leren lezen** richten we ons op twee boeken van *Actief leren lezen*: *Lesboek 1* en het leesboekje *Pip en Raf*.

Hieronder volgt allereerst een algemene **werkwijze** bij moeilijkheden in teksten en daarna de specifieke **aanwijzingen** bij het lesboek en bij het leesboekje *Pip en Raf*.

⁴. Zoals beschreven wordt in het vierveldenmodel in Pompert (2017).

Werkwijze bij lesboek 1 en leesboek Pip en Raf

We beschrijven de volgende categorieën leesmoelijkheden in de teksten en geven aan hoe u dit kunt aanpakken.

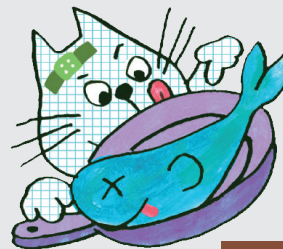
1. Inhoudswoorden

Sommige zelfstandige naamwoorden of werkwoorden uit de tekst zijn afgebeeld.

→ Noteer dan het woord bij de afbeelding. Noteer bij zelfstandige naamwoorden ook het bepaald lidwoord erbij.

dit is pien
pien is een poes
zij is de poes van kim
pien is een lief dier
maar pien is ook een dief
zij pikt de vis van kim

de poes

de vis

2. Het-woorden

Anderstalige leerlingen weten niet welk bepaald lidwoord bij een zelfstandig naamwoord hoort: *de* of *het* (spreek uit: 't).

Het lidwoord *de* is het frequentst; de woorden met *het* dient de leerling te leren.

→ Plak een rode sticker op 't *lam* en 't *varken*. Zie *Zien is snappen*, blz. 23 en verder.

→ Verzamel de *het-woorden* per thema⁵ en laat deze leren. Oefen ook de uitspraak: 't *lam*, 't *varken* (met de klemtoon op *lam* en *varken*).

⁵ Een *het-woordenschrift* kan helpen. Zie *Zien is snappen*, blz. 28.

Werkwijze bij lesboek 1 en leesboek Pip en Raf

3. Eigennamen

Een anderstalig kind herkent een woord niet per se als een eigennaam. Als het kind een woord als eigennaam leert, dan weet het nog niet of het een jongensnaam of een meisjesnaam is.

- Maak een groot geel⁶ vel met een foto van een jongen en een meisje en hang dit goed zichtbaar op in de klas.

zij/ze	hij
pip 	raf
saar	tim

- Elke keer wanneer er een eigennaam in de tekst voorkomt, noteert u deze op het gele vel. De leerlingen kunnen zo afkijken. Zie *Zien is snappen*, blz. 30-31. Plak er eventueel afbeeldingen van de personen uit het leesboek bij.

4. Eigennamen van dieren

Een anderstalig kind herkent een woord niet per se als een eigennaam. Als het kind een woord als eigennaam van een dier leert, dan moeten we de *naam van een dier* scheiden van de *soortnaam*. Anders denkt een leerling dat het woord *rex* bijvoorbeeld *hond* betekent.

- Hang een groot bruin⁷ vel goed zichtbaar op in de klas.
- Elke keer wanneer er een dierennaam in de tekst voorkomt, noteert u de eigennaam links, dan de afbeelding en dan de soortnaam.

Dierennamen		
rex	(afbeelding)	de pup
puk	(afbeelding)	de kat

⁶. Zie voor het gebruik van de kleuren *het kleurensysteem* zoals beschreven in *Zien is snappen*, blz. 32 en verder. De kleur geel verwijst naar mensen (*Wie?*).

⁷. Zie voor het gebruik van de kleuren *het kleurensysteem* zoals beschreven in *Zien is snappen*, blz. 32 en verder. De kleur bruin verwijst naar dieren en dingen (*Wat?*).

Werkwijze bij lesboek 1 en leesboek Pip en Raf

5. Geluiden

De woorden die geluiden uitrukken zoals *bam* of *tik* geven impliciet de betekenis weer, in dit geval, dat er iets valt of iets breekt. Voor anderstaligen is de betekenis van geluidswaarden niet duidelijk, want die verschillen per taal.

→ Verzamel de geluidswaarden op een groot groen⁸ vel en schrijf de betekenis erbij. (*krak* = *breken*, een *tak* breekt.)

bam	vallen ⁹	bas en sem vallen op de grond
tik	breken (van een tak)	een tak breekt

→ Laat de kinderen deze woorden leren.

6. Diergeluiden

Diergeluiden zijn vaak klanknabootsingen zoals *waf waf*. Hoewel dieren overal hetzelfde geluid maken, noem je dat in talen verschillend. In het Turks zegt een hond: *hau hau*; in het Nederlands *waf* of *woef*.

Bij het geluid (groen!) hoort ook het werkwoord: een hond *blaft* en zegt *waf* of *woef*; een koe *loeit* en zegt *boe*.

→ Verzamel ook deze diergeluiden op een groen¹⁰ vel.

boe woef	de koe de pup	loeit blaft
-------------	------------------	----------------

7 Uitroepen

Ook uitroepen in leesteksten geven impliciet de betekenis weer. Zo betekent de uitroep *au: iets doet mij pijn* en *wauw: het is mooi*. Uitroepen verschillen per taal.

→ Verzamel ook deze uitroepen, op een groen¹¹ vel.

→ Laat de kinderen deze woorden leren en schrijf eventueel de woorden uit hun moedertaal erbij.

⁸. Zie voor het gebruik van de kleuren *het kleurensysteem* zoals beschreven in *Zien is snappen*, blz. 32 en verder. Met de kleur groen verwijst je naar *Hoe?*

⁹. De kleur rood verwijst naar handelingen.

¹⁰. Zie de website www.watenhoe-nt2/nt2-lesse/diergeluiden voor een uitgewerkte les over diergeluiden. De kleur groen voor het geluid (*Hoe?*), de kleur rood voor handelingen en de kleur bruin voor dieren en dingen.

¹¹. Zie voor het gebruik van de kleuren *het kleurensysteem* zoals beschreven in *Zien is snappen*, blz. 32 en verder.

Werkwijze bij lesboek 1 en leesboek Pip en Raf

8. Jokerwoorden

De betekenis van *jokerwoorden* of verwijzende functiewoorden, zoals persoonlijke en bezittelijke voornaamwoorden komen in vrijwel alle teksten voor. Ze verwijzen ook in elke tekst weer naar iets of iemand anders. Dit is zeer ondoorzichtig voor anderstaligen.

Voorbeelden uit *Actief leren lezen* zijn:

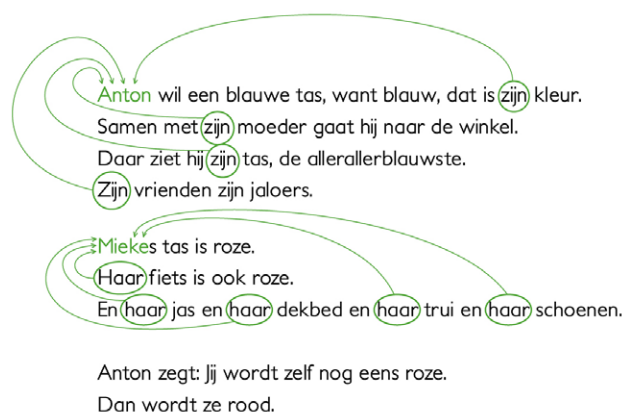
- **het** lag op de mat: *het* verwijst naar *het pak*
- pak **hem** dan: *hem* verwijst naar *de bal*

Een bijzonder jokerwoord is het bijwoord *er*. Het woord is makkelijk te lezen, maar heeft verschillende betekenissen. We onderscheiden hier:

- tel-*er*: *hoeveel zijn het er dan?*; *er* verwijst naar een aantal mensen, dieren of dingen: *hoeveel repen?*
- spring-*er*: *jur haalt zijn tak eruit*; *er* verwijst naar iets dat eerder genoemd is, hier bijvoorbeeld *(uit) het vuur*.
- plaats-*er*: *(sem is in het bos) er is ook een meer*; *er* verwijst naar een plaats *in het bos*. De woorden *hier*, *daar* en *waar* noem je ook plaats-*er*.
- sprookjes-*er*: *komt er al een dier?* Dit *er* verwijst naar iets vooruit in de zin, namelijk naar een onbepaald onderwerp: *een dier*. Sprookjes-*er* is moeilijk voor een anderstalige leerling, omdat de verwijzing ondoorzichtig is, terwijl je het wel moet zeggen¹².

Soms vallen plaats-*er* en sprookjes-*er* samen, zoals in een zin als *er is een meer*. In de analyses hebben we dan gekozen voor plaats-*er* omdat dit duidelijker is: *in het bos is een meer*.

- Markeer het jokerwoord in de tekst (op een kopie of op het digibord) en trek een pijl naar de verwijzing.

Uit: *Zien is snappen*, blz. 130

- Zie *Zien is snappen*, blz. 118 en verder voor verschillende oefeningen.

¹². Zie *De bovenkamer*, blz. 84 en verder.

Werkwijze bij lesboek 1 en leesboek Pip en Raf

9. Uitdrukkingen

Af en toe hebben we een uitdrukking opgenomen zoals *dat valt wel mee*. Daar doen we verder niets mee.

→ Eventueel kunt u de uitdrukking aanleren.

10. Sterke werkwoorden

In sommige teksten staat de onvoltooid verleden tijdsvorm van een sterk werkwoord: *was* of *zag*. Voor anderstaligen is de betekenis volstrekt ondoorzichtig.

→ Geef de zin met de tegenwoordige tijdsvorm van het werkwoord:
Ik *at* ze op: *at* betekent *eet*

Nota bene

Een aantal categorieën woorden hebben we **niet** opgenomen, omdat deze nauwelijks voorkomen in dit eerste leesboek. Woorden als:

- 'knipwerkwoorden', scheidbare samengestelde werkwoorden zoals *weggaan*, *oplezen*;
- homofonen en homoniemen, woorden met meer dan één betekenis: *moe* (moeder of moe zijn) of *bank* (zitmeubel of gebouw)¹³.

¹². Zie voor verschillende leescategorieën de lessen in handleiding 2 van *Van horen en Zeggen*. In *Zien is snappen* staan lessen over 'knip'werkwoorden.

Lesboek 1

Les 1

→ Noteer de eigennaam *pip* op het gele vel.

Les 2

→ Noteer de eigennamen *raf* en *pip* op het gele vel.

Les 3

→ Noteer de eigennamen *jet*, *pip* en *raf* op het gele vel.

Les 4

→ Noteer de eigennaam *pip* op het gele vel.

Les 5

→ Noteer de eigennamen *jet*, *pip* en *raf* op het gele vel.

Les 6

→ Uitroep: *hup*.

Les 7

→ Noteer *de kat* en *de wol* in de afbeelding.

Les 8 -

Les 9 -

Les 10 -

Les 11

→ Noteer de eigennaam *pip* op het gele vel.

→ Noteer *de man* en *de weg* in de afbeelding.

→ Uitroep: *pas op*.

Jokerwoorden:

→ *ik* (6x): verwijst steeds naar de verteller.

→ *er* is *een man* op de weg: sprookjes-*er*.

Les 12

Jokerwoord:

→ *daar* is de aap: plaats-*er*, verwijst naar *bij de boom*.

Les 13

→ Noteer de eigennaam *raf* op het gele vel.

Jokerwoord:

→ *daar* is oom: plaats-*er*, verwijst naar *bij mam en raf*.

Lesboek 1

Les 14

→ Noteer de eigennaam *raf* op het gele vel.

Jokerwoorden:

→ *daar* is een vuur (2x): plaats-er, verwijst naar *verderop*.

Les 15

Jokerwoord:

→ *ik* (2x): verwijst naar de verteller.

Les 16

Jokerwoorden:

→ *ik* lees: verwijst naar de verteller.

→ *dat* is tof: verwijst naar *ik lees*.

(zie verder: leesboekje pip en raf)

Les 17

→ Noteer de eigennaam *pip* op het gele vel.

→ Dierengeluid: *waf*.

Jokerwoorden:

→ *ik* (6x): verwijst naar *de pup van pip*.

→ mag *dat* wel: verwijst naar *ik hap in de jas van pip*.

Les 18

→ Noteer de eigennaam *puk* en de soortnaam *de kat* op het bruine vel.

Jokerwoord:

→ maar wat is *dat*: verwijst naar *een pan*.

Les 19

→ Noteer de eigennamen *raf* en *pip* op het gele vel.

Jokerwoorden:

→ *we* gaan naar het bos: verwijst naar *pip, raf* en *mam*.

→ raf wil *het* wel: verwijst naar *we gaan naar het bos*.

→ *ze* gaan met de bus: verwijst naar *pip, mam* en *raf*.

→ pak *je* de mus, raf: verwijst naar *raf*.

Les 20

→ Noteer de eigennamen *pip* en *rik* op het gele vel.

Jokerwoorden:

→ kom *je*, pip: verwijst naar *pip*.

→ *we* gaan naar oom rik: verwijst naar *pip* en *mam*.

→ *ik* wil een rok aan: verwijst naar *pip*.

→ *ik* ben al te laat: verwijst naar *mam*.

→ *ik* wil weg: verwijst naar *mam*.

→ wat is *er* met *je*: sprookjes-er; je verwijst naar *pip*.

→ *ik* ben nat: verwijst naar *pip*.

→ en *ik* ook: verwijst naar *pip*.

→ *het* is me wat: verwijst naar *de bal lag in de beek en ik ook*.

Lesboek 1

Les 21

→ Noteer de eigennamen *raf* en *pip* op het gele vel.

Les 22

→ Noteer *de fee*, *de boot* en *de zee* in de afbeelding.

→ Uitroep: *maar nee*

Jokerwoord:

→ *haar* jas valt in zee: verwijst naar *de jas van de fee*.

Les 23

→ Noteer de eigennamen *raf* en *pip* op het gele vel.

→ Noteer de eigennamen en soortnamen *mees* en *de bok*, *sis* en *het dier* op het bruine vel.

Jokerwoorden:

→ wat lees *je*: verwijst naar *pup*.

→ *ik* (4x): verwijst naar *pup*, *big*, *haas* en *bok*.

→ *er* is *fik* in het hok van *sis*: sprookjes-*er*.

→ *dat* ben ik: verwijst naar *mees bok*.

→ *dat* is tof: verwijst naar *mees bok*, *dat ben ik*.

Les 24

→ Noteer de eigennaam *tim* op het gele vel.

Jokerwoorden:

→ *daar* is vos: plaats-*er*, verwijst naar *vlakbij de ren*.

→ *daar* is tim: plaats-*er*, verwijst naar *bij het hok*.

Les 25

→ Noteer de woorden *de kat*, *de kop* en *pap* in de afbeelding.

Jokerwoorden:

→ pap wil *het* wel: verwijst naar *haal de kat van de tak*.

→ wat is *dat*: verwijst naar ze gaat naar *de muur*.

→ ze gaat naar de muur: verwijst naar *de kat*.

→ kom *er* maar af: spring-*er*, verwijst naar *(van) de muur (af)*.

→ is *dit* ook nog te hoog: verwijst naar *de muur*.

→ *daar* gaat de kat: plaats-*er*, verwijst naar *van de muur af*.

→ ze huft op de kop van pap: verwijst naar *de kat*.

Les 26

Jokerwoord:

→ *daar* is de aap: jokerwoord, plaats-*er*, verwijst naar *op de tak*.

Les 27

→ Noteer de eigennamen *raf* en *pip* op het gele vel.

Jokerwoorden:

- *ik* ben een zij: verwijst naar *pip*.
- en *ik* ben een hij: verwijst naar *raf*.
- *raf* en *ik* zijn *wij*: *ik* verwijst naar *pip*; *wij* verwijst naar *raf* en *pip*.
- en *pip*, dat ben *jij*: verwijst naar *pip*.
- *mijn* ijs is van *mij*: *mijn* verwijst naar *het ijs van pip*; *mij* verwijst naar *pip*.
- en *zijn* ijs, dat eet *hij*: *zijn* verwijst naar *het ijs van raf*; *hij* verwijst naar *raf*.
- geef *je* ijs maar aan *mij*: *je* verwijst naar *het ijs van pip*; *mij* verwijst naar *raf*.
- *dat* wil ik *er* wel bij: *dat* verwijst naar *je ijs*; *spring-er*, verwijst naar *(bij) mijn ijs*.

Les 28

→ Noteer de eigennamen *bas* en *sem* op het gele vel.

→ Geluid: *bam*.

→ Sterk werkwoord: *was* betekent *is*.

Jokerwoorden:

- *daar* is een wip: plaats-*er*, verwijst naar *in het bos*.
- wil *je* ook op de wip: verwijst naar *bas*.
- *dat* was de wip: *dat* verwijst naar *bam*.

Les 29

Jokerwoorden:

- *daar* komt een reus: plaats-*er*, verwijst naar *naar de lezer toe*.
- kijk naar *zijn* neus: verwijst naar *de neus van de reus*.
- en *daar* is een mug: plaats-*er*, verwijst naar *bij de reus*.
- en *hij* prikt in de neus: verwijst naar *de mug*.

Les 30

→ Geluid: *tik*.

→ Sterk werkwoord: *was* betekent *is*.

Jokerwoorden:

- *daar* komt de vos: plaats-*er*, verwijst naar *dichtbij de haas*.
- *hij* zet een poot: verwijst naar *de vos*.
- wat was *dat*: verwijst naar *tik*.

Les 31

→ Noteer de eigenaam *loes* en de soortnaam *de koe* op het bruine vel.

→ Dierengeluiden: *boe*, *tok* en *woef*.

Jokerwoord:

- *jij* bent heus geen koe: verwijst naar *de mus*.

Les 32

- Noteer de eigennaam *suis* en de soortnaam *de poes* op het bruine vel.
- Wenszinnen: *was ik maar* betekent *ik wil ... zijn*.

Jokerwoorden:

- *was ik maar* een muis: verwijst naar *luis*.
- *was ik maar* poes *suis*: verwijst naar *muis*.

Les 33

- Noteer de eigennaam *saar* op het gele vel.
- Noteer de eigennaam *fik* en de soortnaam *de hond* op het bruine vel.
- Dierengeluid: *waf*.

Jokerwoorden:

- *daar* rent *fik*: plaats-*er*, verwijst naar *in het bos*.
- *ze* mikt de bal ver weg: verwijst naar *saar*.
- *hij* pakt de bal op: verwijst naar *fik*.
- *fik* weet *het* wel: verwijst naar *waar ligt de bal*.
- *fik* gaat met *zijn* bek in een gat: verwijst naar *de bek van fik*.
- *ze* rolt de bal weg van het hol: verwijst naar *saar*.

Les 34

- Noteer *de poes* en *de vis* in de afbeelding.
- Noteer de eigennaam *pien* en de soortnaam *de poes* op het bruine vel.
- Noteer de eigennaam *kim* op het gele vel.

Jokerwoorden:

- *zij* is de poes van *kim*: verwijst naar *pien de poes*.
- *zij* pikt de vis van *kim*: verwijst naar *pien de poes*.

Les 35

- Noteer de eigennaam *tom* op het gele vel.
- Geluid: *tik*.

Jokerwoorden:

- *dat* is wat, zeg: verwijst naar *een dak met een gat*.
- *hij* legt de lat op het dak: verwijst naar *tom*.

Les 36

Jokerwoorden:

- wat zie *je* in mei (3x): verwijst naar *de lezer*.
- de vos wil *haar* ei: verwijst naar *het ei van de kip*.
- *daar* pakt vos een kei: plaats-*er*, verwijst naar *in het bos*.

Les 37

- Noteer de eigennamen en soortnamen *geer* en *de beer*, *noor* en *de beer*, *boef* en *de beer* op het bruine vel.

Jokerwoorden:

- kom *er* in: spring-*er*, verwijst naar *(in) het huis van noor de beer*.
- *hij* is lief en teer: verwijst naar *boef de beer*.
- *zijn* naam is boef de beer: verwijst naar *de naam van boef de beer*.

Les 38

→ Noteer de eigennamen *jet en raf* op het gele vel.

→ Sterk werkwoord: *at* betekent *eet*.

Jokerwoorden:

→ *er is een reep*: sprookjes-*er*.

→ *hoe* veel zijn het *er*: tel-*er*, verwijst naar (*hoeveel*) *repen*.

→ *ik* weet *het*, *juf*: *ik* verwijst naar *raf*; *het* verwijst naar *hoeveel zijn het er*.

→ wat is *het* dan: verwijst naar *hoeveel zijn het er*.

→ *het* is nul, *juf*: verwijst naar *hoeveel zijn het er*.

→ *dat* kan niet, *raf*: verwijst naar *het is nul*.

→ *ik at ze* op: *ik* verwijst naar *raf*; *ze* verwijst naar *de repen*.

Les 39

→ Noteer *de schat* bij de afbeelding.

→ Noteer de eigennamen *pip* en *raf* op het gele vel.

Jokerwoorden:

→ *daar* is een schat: plaats-*er*, verwijst naar *in de schuur*.

→ *ik* kom, *ik* zoek de schat ook: verwijst naar *raf*.

→ *daar* is de schat: plaats-*er*, verwijst naar *in een doos*.

→ *hij* zit in een doos: verwijst naar *de schat*.

→ *het* is een schip: verwijst naar *de schat*.

→ *ik* neem de schat mee: verwijst naar *pip*.

Les 40

→ Noteer de eigennaam *saar* op het gele vel.

→ Noteer de eigennaam *fik* en de soortnaam *de hond* op het bruine vel.

Jokerwoorden:

→ *er* is ook koek: sprookjes-*er*.

→ wat wil *je*: verwijst naar *saar*.

→ *hij* pakt de ham: verwijst naar *fik*.

→ *dat* mag niet: verwijst naar *hij pakt de ham*.

Les 41

→ Uitroep: *wauw*.

Jokerwoorden:

→ *ik* kook het ei gauw, *ik* maak de saus heet: verwijst naar *kauw*.

→ dan is *mijn* maal: verwijst naar *het maal van kauw*.

Les 42

Jokerwoorden:

→ is *dit* gek, is *dit* fout: verwijst naar *een aan uit de mouw, een kous op je kop en jij bent in touw*.

→ een kous op je kop: verwijst naar *de kop van de lezer*.

→ en *jij* bent in touw: verwijst naar *de lezer*.

→ wat zou *dit* zijn: verwijst naar *een kat in de zak, en zout in de pap, of kou op je dak*.

→ of kou op je dak: verwijst naar *het dak van de lezer*.

→ is *dat* gek, is *dat* fout: verwijst naar *ik bouw op jou, je bijt op hout*.

Les 43

→ Noteer de eigennamen *raf* en *rim* op het gele vel.

Jokerwoorden:

- op weg met *zijn* kar: verwijst naar *de kar van raf*.
- raf zet de tas op *zijn* kar: verwijst naar *de kar van raf*.
- wat zit *er* in de tas: sprookjes-*er*.
- *dat* is lief, raf: verwijst naar *raf neemt de pop mee naar rim*.

Les 44

Jokerwoorden:

- *ik* ben niet bang: verwijst naar *het meisje*.
- al heel lang ben *ik* niet bang: verwijst naar *het meisje*.
- maar *er* is wel *een ding*: sprookjes-*er*.
- *dat* is heel eng: verwijst naar *een ding*.
- *ik* ben bang: verwijst naar *het meisje*.

Les 45

→ Noteer de eigennaam *sem* op het gele vel.

Jokerwoorden:

- *hij* zit in een hut: verwijst naar *sem*.
- *er* is ook *een meer*: sprookjes-*er*.
- ziet *hij* al wat: verwijst naar *sem*.
- komt *er* al *een dier*: sprookjes-*er*.
- in het meer ziet *hij* een fuut: verwijst naar *sem*.
- *die* heeft een vis in *zijn* bek: *die* verwijst naar een *fuut*; *zijn* verwijst naar *de bek van de fuut*.
- en *daar*, bij die boom: plaats-*er*, verwijst naar *bij die boom*.

Les 46

→ Noteer de eigennamen *truus* en *klaas* op het gele vel.

Jokerwoorden:

- *ik* weet wat: verwijst naar *klaas*.
- wil *je* mee naar zee: verwijst naar *truus*.
- leuk dat *je* belt: verwijst naar *klaas*.
- *dat* wil ik wel: verwijst naar *mee naar zee*.
- fijn, *ik* neem de trein van twee uur: verwijst naar *klaas*.
- *ik* doe mijn tas vol: *ik* verwijst naar *truus*; *mijn* verwijst naar *de tas van truus*.
- *dat* valt wel mee: verwijst naar *de trein is maar klein*.

Les 47

→ Noteer de eigennaam *stef* op het gele vel.

Jokerwoorden:

- boos komt mam naar *hem* toe: verwijst naar *stef*.
- dweil *jij* de vloer maar: verwijst naar *stef*.
- en wrijf *hem* dan droog: verwijst naar *de vloer*.
- stef kijkt naar *zijn* schoen: verwijst naar *de schoen van stef*.
- *er* is geen drol te zien: plaats-*er*, verwijst naar *op de schoen*.
- *zijn* schoen is droog en schoon: verwijst naar *de schoen van stef*.
- kijk nou naar *jouw* slof: verwijst naar *de slof van mam*.

Les 48

→ Noteer de eigennamen *pip* en *raf* op het gele vel.

Jokerwoorden:

- die aap lijkt op *jou*: verwijst naar *raf*.
- *hij* lijkt meer op *jou*: *hij* verwijst naar *de aap*; *jou* verwijst naar *pip*.
- en *hij* doet gek: verwijst naar *de aap*.
- pip laat *haar* tong zien: verwijst naar *de tong van pip*.
- de aap laat ook *zijn* tong zien: verwijst naar *de tong van de aap*.
- zie *je* wel: verwijst naar *pip*.
- die aap lijkt op *jou*: verwijst naar *pip*.

Les 49

→ Noteer de eigennaam *zwaan* op het gele vel.

→ Uitroep: *au*.

Jokerwoorden:

- ze rent naar huis: verwijst naar *zwaan*.
- *er* ligt prut op de weg: sprookjes-*er*.
- ze maakt een smak: verwijst naar *zwaan*.
- doet *het* zeer: verwijst naar *een smak*.
- ze maakt de knie van *zwaan* schoon: verwijst naar *mam*.
- bij pijn knijp *je* maar in *mijn* been: *je* verwijst naar *zwaan*; *mijn* verwijst naar *het been van mam*.
- nou heeft *zij* ook pijn aan *haar* been: *zij* verwijst naar *mam*; *haar* verwijst naar *het been van mam*.

Les 50

→ Noteer de eigennamen *luuk*, *wim*, *daan* en *rik* op het gele vel.

Jokerwoorden:

- ze gaan naar de boot: verwijst naar *luuk* en *rik*.
- we gaan de zee op: verwijst naar *luuk*, *rik*, *daan* en *wim*.
- *hij* zegt: verwijst naar *oom wim*.
- doe het aas aan *je* haak: verwijst naar *de haken van luuk en rik*.
- *daar* is een vis: plaats-*er*, verwijst naar *in de zee*.
- *hij* hapt in het aas: verwijst naar *de vis*.

Les 51

→ Noteer de eigennaam *pim* op het gele vel.

Jokerwoorden:

→ *zijn* schep is groot: verwijst naar *de schep van graaf grim*.

→ *er* zit gruis in *zijn* haar: sprookjes-*er*; *zijn* verwijst naar *het haar van graaf grim*.

→ *er* komt een blaar op *zijn* duim: sprookjes-*er*; *zijn* verwijst naar *de duim van graaf grim*.

→ wat doet graaf grim in *zijn* tuin: verwijst naar *de tuin van graaf grim*.

→ graaft *hij* een gat: verwijst naar *graaf grim*.

→ *hij* plant *er* wel tien: *hij* verwijst naar *graaf grim*; tel-*er* verwijst naar (*tien*) bloemen.

→ *hij* is gek op fleur en kleur: verwijst naar *graaf grim*.

Les 52

→ Noteer de eigennaam *jur* op het gele vel.

→ Uitroep: *mmm*.

Jokerwoorden:

→ *daar* is de zus van *jur*: verwijst naar *bij jur*.

→ *jur* gaat met *haar* mee: verwijst naar *de zus*.

→ pak maar een tak, zegt *zijn* zus: verwijst naar *de zus van jur*.

→ *daar* doe je deeg om: spring-*er*, verwijst naar (*om*) *de tak*; je verwijst naar *zijn zus*.

→ *dat* houd je in het vuur: *dat* verwijst naar *de tak*; je verwijst naar *zijn zus*.

→ *jur* haalt *zijn* tak *er* uit: *zijn* verwijst naar *de tak van jur*; spring-*er*, verwijst naar (*uit*) *het vuur*.

Les 53

→ Noteer de eigennaam *jop* op het gele vel.

→ Dierengeluid: *tok*.

Jokerwoorden:

→ nog een ei *er* bij: spring-*er*, verwijst naar (*bij*) *een ei*.

→ dan zijn het *er* al vier: tel-*er*, verwijst naar (*vier*) *eieren*.

→ en dan zijn het *er* zes: tel-*er*, verwijst naar (*zes*) *eieren*.

→ en moet je die kip zien: verwijst naar *de lezer*.

→ het zijn *er* nou al tien: tel-*er*, verwijst naar (*tien*) *eieren*.

→ maar *daar* komt boer *jop*: plaats-*er*, verwijst naar *bij de kip*.

→ *hij* zegt *jij* bent top: *hij* verwijst naar *boer jop*; *jij* verwijst naar *de kip*.

→ *ik* ruil *jouw* ei: *ik* verwijst naar *boer jop*; *jouw* verwijst naar *het ei van de kip*.

→ voor voer van *mij*: verwijst naar *boer jop*.

→ *dat* eet *ik* dan op: *dat* verwijst naar *dat ei*; *ik* verwijst naar *boer jop*.

Les 54

- Noteer *de hond* bij de afbeelding.
- Noteer de eigennamen *ruud* en *pip* op het gele vel.
- Noteer de eigennaam *rex* en de soortnaam *de hond* op het bruine vel.

Jokerwoorden:

- *pip* speelt met *haar* hond *rex*: verwijst naar van *pip*.
- *daar* komt *ruud* met *zijn* kar: plaats-er, verwijst naar *naar pip en rex*; *zijn* verwijst naar *de kar van ruud*.
- *hij* draagt een hoed: verwijst naar *ruud*.
- zie *je* hoe snel *ik* rijd: *je* verwijst naar *pip*; *ik* verwijst naar *ruud*.
- *pip* gaat naar *hem* toe: verwijst naar *ruud*.
- *pip* ziet *ze* een tijd niet: verwijst naar *ruud* en *rex*.
- dan komt *ruud* *er* weer aan: plaats-er, verwijst naar *bij pip*.
- *hij* zit bij *ruud* op de kar: verwijst naar *rex*.

Les 55

- Noteer de eigennaam *raf* op het gele vel.
- Uitroep: *hup*.

Jokerwoorden:

- *hij* leest een boek: verwijst naar *raf*.
- in het boek is *er* een vis: sprookjes-er.
- *hij* is plat: verwijst naar *de rog*.
- en *hij* heeft een pijl met gif: verwijst naar *de rog*.
- *zijn* oog is eng: verwijst naar *het oog van de rog*.
- *er* zit *wat* bij *zijn* teen: sprookjes-er.
- is *dat* die vis: verwijst naar *wat/de zeep*.
- is *het* die rog: verwijst naar *wat/de zeep*.
- maar was *dat* wel een vis: verwijst naar *wat/de zeep*.
- en wat ziet *hij* daar: *hij* verwijst naar *raf*.
- en wat ziet hij *daar*: plaats-er, verwijst naar *bij de voet van raf in het water*.

Les 56

- Noteer de eigennaam *gijs* op het gele vel.
- Sterke werkwoorden: *was* betekent *is*; *at* betekent *eet*.

Jokerwoorden:

- *mijn* buik is een bult: verwijst naar *de buik van gijs*.
- *ik* at wat geels en wat zuurs: verwijst naar *gijs*.
- *hij* was paars: verwijst naar *een kers*.
- *ik* at een schoen en een tent: verwijst naar *gijs*.
- een homp brood, *dat* goed vult: verwijst naar een homp brood.
- en nou is *mijn* buik een bult: verwijst naar *de buik van gijs*.

Les 57

→ Noteer de eigennamen *jens* en *hans* op het gele vel.

Jokerwoorden:

- *hij* gaat met een list naar mam: verwijst naar *jens*.
- *ik* ben ziek: verwijst naar *jens*.
- maar *ik* moet weg: verwijst naar *mam*.
- *ik* bel oom hans wel: verwijst naar *mam*.
- *hij* doet vaak wat mafs: verwijst naar oom hans.
- *daar* is oom hans: plaats-er, verwijst naar bij *jens en mam*.
- van taart knap *je* op, zegt *hij*: *je* verwijst naar *jens*; *hij* verwijst naar oom hans.
- *hij* geeft jens een boks met *zijn* vuist: *hij* verwijst naar oom hans; *zijn* verwijst naar *de vuist van oom hans*.
- maar dan is jens ziek en *dat* is geen list: verwijst naar *jens is ziek*.

Les 58

→ Noteer de eigennamen *daan*, *luuk* en *rik* op het gele vel.

→ Uitroep: *mmm*

Jokerwoorden:

- *hij* maakt een peen schoon: verwijst naar *neef daan*.
- *hij* legt een zeef op de kom: verwijst naar *neef daan*.
- *hij* roert het: *hij* verwijst naar *neef daan*; *het* verwijst naar *ei, meel en zout*.
- dan heeft *hij* deeg: verwijst naar *neef daan*.
- *hij* zet het vuur hoog: verwijst naar *neef daan*.
- *dat* ruikt al fijn: verwijst naar *de vis in de pan*.

Les 59

Jokerwoorden:

- maar dan is *daar* een vent met een baard: plaats-er, verwijst naar *in het bos*.
- *hij* heeft een mes en sist: geef *je* geld: *hij* verwijst naar *een vent met een baard*; *je* verwijst naar *het geld van de lezer*.
- de man geeft *zijn* jas: verwijst naar *de jas van de man*.
- *die* veel waard is: verwijst naar *zijn jas*.
- de vent rooft ook nog *zijn* paard: verwijst naar *het paard van de man*.
- maar *dat* maakt het paard heel boos: verwijst naar *de man rooft ook nog zijn paard*.
- *hij* rolt wild met *zijn* oog: *hij* verwijst naar *het paard*; *zijn* verwijst naar *het oog van het paard*.
- paard, *je* bent een held: verwijst naar *het paard*.

Les 60

- Noteer de eigennamen *pip* en *raf* op het gele vel.
- Noteer de eigennaam *rex* en de soortnaam *de pup* op het bruine vel.

Jokerwoorden:

- *pip* haalt *hem* uit het net: verwijst naar *de bal*.
- *daar* komt *rex* aan: plaats-*er*, verwijst naar *bij het voetbalveld*.
- *hij* wil ook mee doen: verwijst naar *rex*.
- *ze* geeft de bal een schop: verwijst naar *pip*.
- *hij* rolt in de sloot: verwijst naar *de bal*.
- *ik* pak de bal wel: verwijst naar *pip*.
- *ze* ligt op *haar* buik: *ze* verwijst naar *pip*; *haar* verwijst naar *de buik van pip*.
- *pip* kan *er* haast bij: spring-*er*, verwijst naar *(bij) de bal*.
- maar *daar* is *rex*: plaats-*er*, verwijst naar *bij de sloot*.
- maar *hij* heeft de bal wel, roept *raf*: verwijst naar *rex*.

Bijlage Het-woorden van Lesboek 1

6	't het, 't dak, 't pak, 't rek, 't hok
7	't lam, 't lek en 't wak.
8	't gat en 't hok.
9	't dak.
10	't vak, 't vel, 't vet en 't vat.
12	't gaas en 't paar.
13	't loon.
14	't uur en 't vuur.
15	't deeg en 't veen.
18	't vel.
19	't bos.
21	't pak, 't net en 't sap.
23	't hok.
24	't gat en 't gaas.
26	't bos.
27	't ijs.
28	't bos en 't mos.
30	't bos.
31	't boek.
32	't huis en 't vuil.
33	't hol, 't bos en 't gat.
34	't dier.
35	't dak, 't hok en 't gat.
36	't ei, 't bo en 't zeil.
37	't meer, 't koor, 't weer en 't uur.
39	't schip.
40	't bos.
41	't ei en 't maal.
42	't touw, 't zout, 't dak en 't hout.
43	't bos en 't boek.
45	't bos, 't raam, 't meer en 't dier.
46	't fruit.
47	't glas en 't huis.
48	't hok en 't haar.
49	't spook, 't huis, 't been en 't spul.
50	't dek en 't aas.
51	't kruis, 't gruis, 't graf en 't gras.
52	't bos, 't vuur en 't deeg.
53	't ei en 't voer.
55	't bad, 't sop, 't boek en 't gif.
56	't vilt en 't brood.
57	't nest.
58	't vuur, 't meel, 't ei, 't zout en 't deeg.
59	't hemd, 't paard, 't bord, 't geld, 't bos, 't mes en 't oog.
60	't doel en 't net.

Analyse van het leesboekje Pip en Raf

Bladzijde 7

- Noteer de eigennamen *pip* en *raf* op het gele vel.

Bladzijde 8-9

- Noteer de eigennaam *raf* op het gele vel.
- Noteer *de bal* in de afbeelding.

Jokerwoord:

- pak *hem* dan: verwijst naar *de bal*.

Bladzijde 10-11

- Noteer de eigennamen *pip* en *raf* op het gele vel.
- Plak een rode sticker op 't *hek*.

Jokerwoorden:

- *dat* zal wel, raf: *dat* verwijst naar *ik win*.
- ik ben *er* al: plaats-*er*, verwijst naar *bij het lint van de finish*.

Bladzijde 12-13

- Plak een rode sticker op 't *net*.
- Noteer *het net*, *de lat*, *de kop* en *de bal* in de afbeelding.
- Noteer de eigennaam *raf* op het gele vel.
- Uitroep: *hup*, zet hem op

Jokerwoorden:

- *dat* kan ik wel: verwijst naar *op de kop schieten*.
- ik kan *het* wel: verwijst naar *de bal zit in het net*.

Bladzijde 14-15

- Noteer *de gum* en *de pen* in de afbeelding.
- Sterk werkwoord: het *was* pen: *was* betekent *is*

Jokerwoord:

- ik wil het *er af*: spring-*er*: *er (af)* verwijst naar *van het papier (af)*.

Bladzijde 16-17

- Noteer *het sap* in de afbeelding.
- Plak een rode sticker op 't *sap*.

Jokerwoord:

- dan kom ik *er van af*: spring-*er*: *er ...van af* verwijst naar *(van) de hik (af)*.

Bladzijde 18-19

- Noteer *de sok* en *de pop* in de afbeelding.
- Uitdrukking: *wat is er mis?*

Jokerwoord:

- ik los *het* wel op: *het* verwijst naar *de sok van de pop is weg*.

Analyse van het leesboekje Pip en Raf

Bladzijde 20-21

- Noteer *de pan, de vis* en *mam* in de afbeelding.
- Noteer de eigennaam *pip* op het gele vel.
- Jokerwoorden:**
- *wat* zit er in de pan: sprookjes-er
- dan is *mam er*: plaats-er, verwijst naar *in de keuken bij pip*.

Bladzijde 22-23

- Noteer *de mus, het lam, de kip, de big* en *de pup* in de afbeelding.
- Plak een rode sticker op *'t lam* en *'t hok*.
- Uitroep: *dag*
- Sterk werkwoord: *het was pap: was* betekent *is*

Bladzijde 24-25

- Noteer *de zon* en *pap* in de afbeelding.
- Jokerwoorden:**
- *dat* is *maf*: verwijst naar *ik kom al*.
- *het was pap*: verwijst naar *ik kom al*.

Bladzijde 26-27

- Noteer *het mos, de es, de tak* en *mam* in de afbeelding.
- Noteer de eigennaam *pip* op het gele vel.
- Plak een rode sticker op *'t mos*. (*'t bos* is niet in de afbeelding te zien).
- Geluid: *bam*
- Sterk werkwoord: *dat was een tak: was* betekent *is*
- Jokerwoord:**
- *dat was een tak: dat* verwijst naar *bam*.

Bladzijde 28-29

- Noteer *de mat, het pak* en *de pup* in de afbeelding.
- Noteer de eigennamen *pip* en *raf* op het gele vel.
- Plak een rode sticker op *'t pak*.
- Diergeluid: *waf*
- Sterke werkwoorden:
 - *ik zag wat: zag* betekent *zie*
 - *wat was het: was* betekent *is*
 - *het was een pak: was* betekent *is*
 - *het lag op de mat: lag* betekent *ligt*
 - *zeg dan wat het was: was* betekent *is*
- Jokerwoorden:**
- *wat is er dan*: sprookjes-er.
- *wat was het*: het verwijst naar *iets*.
- *het lag op de mat: het* verwijst naar *het pak*.
- *zeg dan wat het was: het* verwijst naar *het pak*.
- *wat is dat*: dat verwijst naar *het pak*.
- *dat is gek*: verwijst naar *waf*.

Gebruikte literatuur

- J. Coenen en M. Heijdenrijk, *Zien is snappen*, Bazalt, Rotterdam, 2022, zevende druk.
- J. Coenen, *De bovenkamer*, een onderzoekgrammatica van het Nederlands, Bazalt, Rotterdam, 2022, derde druk.
- B. Pompert, *Lezen en schrijven doe je samen*. Van Gorcum, Assen, 2017.
- Werkgroep Nederlands voor anderstaligen, *Van horen en zeggen*, Wolters-Noordhoff, Groningen, 1983. Handleiding 2 en werkboek 2.

Leesmethodes

- *Actief leren lezen*. Kluitman Educatief, z.j. , Lesboek 1 en leesboek 1
- *Lijn 3*, Malmberg, 's Hertogenbosch, z.j. Werkboekjes thema 1-3, Leesboekjes thema 1-3 (digitaal)
- *Veilig leren lezen*, Zwijsen, Tilburg, z.j. Werkboekjes Start en kern 1-3 en leesboekjes kern 1-3

Websites

www.actieflerenlezen.nl
www.malmberg.nl
www.watenhoe-nt2.nl
www.zwijsen.nl